

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-65>

УДК 338.43:631.14

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАХИСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

INTEGRATION OF PAYMENT SYSTEM SECURITY INSTRUMENTS INTO THE BANKING SYSTEM SECURITY MECHANISM

Трусова Наталя Вікторівнадоктор економічних наук, професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра МоторногоORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9773-4534>**Мельник Олексій Васильович**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра МоторногоORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3990-6920>**Trusova Natalia, Melnyk Oleksii**

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

В статті розглянуто напрями інтеграції захисних інструментів платіжних систем в механізмі забезпечення безпеки банківської системи на засадах регламентованих міжнародних стандартів оверсайту до ритмічності руху грошово-кредитних платежів, залучення капіталу в міжбанківській інфраструктурі, що імплементується в мережі метaproctopу через процес сек'юридизації та під дією FinTech-ресурсів попереджує загрозу в операційній діяльності банків, координує, пришвидшує їх взаємодію в FinTech-середовищі. Обґрунтовано, що відсутність колаборації та адекватної стратегії співробітництва банків та FinTech-компаній щодо мінімізації ризиків платіжних систем в міжбанківській інфраструктурі призводить до послаблення політики безпеки банківської системи та деформації платіжного процесу в країні. Доведено, що за наявності оцифрованих параметрів кіберзахисту платіжних систем змінюється дія механізму забезпечення безпеки банківської системи країни, який спрямований на попередження загроз в міжбанківській інфраструктурі.

Ключові слова: банківська система, платіжні системи, платіжні інструменти, FinTech-ресурси, ризики, загрози, кіберзахист, міжбанківська інфраструктура, цифровізація, інтернаціоналізація, технології мета-простору.

The article considers the directions of integration of protective instruments of payment systems in the mechanism of ensuring the security of the banking system on the basis of regulated international standards of oversight to the rhythm of the movement of monetary and credit payments, attracting capital in the interbank infrastructure, which is implemented in the metaspace network through the process of securitization and under the influence of FinTech resources prevents the threat in the operational activities of banks, coordinates, accelerates their interaction in the FinTech environment. It is substantiated that the lack of collaboration and adequate cooperation strategy of banks and FinTech companies to minimize the risks of payment systems in the interbank infrastructure leads to a weakening of the security policy of the banking system and deformation of the payment process in the bank network. An expanded categorical apparatus is proposed to interpret the essence of the mechanism of ensuring the security of the banking system and the risks of payment systems in a decentralized interbank infrastructure. It is proven that changes in the mechanism for ensuring the security of the country's banking system can have a relevant effect if there are digitized elements in the economic component of the mechanism, on which the processes of cyber protection of payment systems are based, aimed at preventing threats in banking customer service, achieving goals in operational activities, expanding opportunities in interbank infrastructure. Digitized elements in the economic component of the mechanism should form qualitative criteria for highly efficient and coordinated work of banks and FinTech companies. A clear regulation of the methodology

for minimizing payment system risks by formative digital elements is determined, which take into account technological, spatial-protective, adaptive-protective, FinTech-analytical and FinTech-operational support for the totality of money and credit transfers made. The process of securitization of the payment portfolio of state-owned banks of Ukraine was assessed in order to ensure the security of the NBU's SEP.

Keywords: banking system, payment systems, payment instruments, FinTech resources, risks, threats, cyber security, interbank infrastructure, digitalization, internationalization, metaspace technologies.

Постановка проблеми. Стрімка й незворотна цифровізація стала об'єктивним процесом глобалізації, від якої залежить подальший розвиток банківської системи через використання інноваційних технологій і продуктів, які розвиваються та регулюють національні платіжні процеси, має своєю філософію, логіку та діалектику віртуалізації FinTech-ресурсів, спрямованих на забезпечення потреб клієнтів, і, зокрема, оперативно впливу на грошово-кредитні перекази між країнами.

Водночас, в період кризи, регулятор банківської системи постійно підвищує вимоги до платіжних процесів в закритому просторі, які, на жаль, не можуть гарантувати макроекономічну стабільність в Україні при кібератаках, оскільки процеси фінансіалізації, що визначаються геополітичною домінантою транскордонних потоків залученого капіталу і динамічною трансформацією платіжних операцій, відбувається в умовах гомеостатичного тренду, в якому банки не можуть швидко адаптуватись до нової дерегуляції платіжних розрахунків. В Україні банківська система як індикатор стану національної економіки, має забезпечувати безпеку платіжних операцій, безперебійне та якісне обслуговування споживачів банківських послуг за допомогою альтернативних засобів, які під впливом глобального поглинання паперових грошей, змінюються та набувають досконалої цифрової форми – найбільш придатної для використання на платіжному ринку технологічних новацій, що інтегруються в банківські продукти та в колаборації із FinTech-компаніями чинять різноспрямований вплив на економіку країни.

З позиції безпеки банківської системи, FinTech-ресурси забезпечують зростання децентралізованої інклюзії банківських установ на платіжному ринку, гнучкість, швидкість, доступність, якість якого стимулює розвиток платіжно-розрахункових потоків за електронними та криптовалютними операціями, з іншого – традиційний потенціал масштабування клієнтських розрахунків через банківські установи схильний до загроз навіть із гарантованою централізованою та децентралізованою регуляцією й наглядом НБУ. Зазна-

чене потребує розробки надійного механізму забезпечення безпеки банківської системи, який спроможний модифікуватись та інтегруватись в нову модель взаємодії із FinTech-компаніями з метою максимізації прибутку банківських установ, зростання різновидів фінансових послуг, з урахуванням вже оцифрованих платіжних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань функціонування платіжних розрахунків в трансформаційному процесі банківської системи займалися О. Барановським [1; 18], В. Івасів [22], О. Вовчак, Г. Шпаргало, Т. Андрейків [2], А. Гриценко [5], С. Єгоричева [25], [3], Дж. Чейні, Р. Хант, К. Джейкоб, Р. Портер, Б. Саммерс [20], П. Хене [21]. Проблематику розвитку та функціонування платіжних систем в Україні в контексті цифровізації економіки та глобалізаційних процесів досліджували І. Ситник, О. Богдан [13], Я. Гладишук [3], О. Гривківська, О. Герасимова [4], Н. Дієєва, В. Делейчук [19], Б. Вишивана, О. Терешко [24]. Однак, досягти нормалізації макросередовища функціонування банківської системи лише при зміні зовнішнього і внутрішнього середовища неможливо. Цьому може сприяти алгоритми прогнозування ризикованості, дохідності та ліквідності діяльності банків, здійснення заходів із регулювання високотехнологічних інструментів мінімізації платіжно-розрахункових ризиків в функціонуючому механізмі забезпечення безпеки банківської системи, за допомогою яких можливе здійснення корекції грошово-кредитної політики у середньо- та довгостроковій перспективі.

Формування цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтування напрямів інтеграції захисних інструментів платіжних систем в механізмі забезпечення безпеки банківської системи на засадах регламентованих міжнародних стандартів оверсайту до ритмічності руху грошово-кредитних платежів, залучення капіталу в міжбанківській інфраструктурі, що імплементується в мережі метаспростору через процес сек'юридізації та під дією FinTech-ресурсів попереджує загрозу в операційній діяльності банків, координує, пришвидшує їх взаємодію в FinTech-середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідною умовою побудови та ефективного функціонування банківської системи є наявність в країні розгалуженої інфраструктури банків, яким належить понад 90% активів усієї фінансової системи країни. Визначальну роль та значення банківської системи держави зумовлюють також світові процеси на фінансовому ринку, розвиток інформаційних та інноваційних технологій, розширення асортименту банківських послуг.

Процес забезпечення та зміцнення безпеки банківської системи не породжений сьогоденням, йому притаманні загальнонаціональні обмеження та виклики минулого, що значною мірою зумовлені специфікою розвитку вітчизняних банків, зокрема нетривалим періодом їхньої діяльності і відповідно незначними обсягами власного капіталу порівняно з розвиненими країнами, а також необхідністю працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю у державі. Безпека банківської системи залежить від низки умов, що забезпечені законодавчими нормами держави, як в економічній, так і в інших сферах, а також від спроможності банків забезпечити задоволення потреб національної економіки [11].

Забезпечення безпеки банківської системи в країні розглядається як комплексний та узгоджений механізм, який за умов економічної глобалізації та інтеграційних процесів, здійснює своєчасне використання всіх захисних заходів для мінімізації (або попередження) негативного впливу небезпек, загроз та ризиків [6, с. 213]. Механізм забезпечення безпеки банківської системи розглядається Р. Гриценко, як сукупність елементів, фінансових інструментів, важелів, методів та заходів, спрямованих на своєчасне виявлення і нейтралізацію кризових явищ, забезпечення стабільної й ефективної діяльності, що взаємозумовлені і взаємопов'язані між собою [5, с. 27], а її основними структурними елементами є [14]: фінансова діагностика, інформаційне забезпечення, управління фінансовими загрозами, підсистема фінансових методів і важелів.

Видатний науковець О. Барановський розглядає безпеку банківської системи як «діяльність банківських установ і груп, центробанку, саморегульованих професійних організацій, держави і всього суспільства, спрямовану на захист національних фінансових інтересів, на запобігання і ліквідацію загроз розвитку і зміцненню добробуту гро-

мадян, фінансового стану суб'єктів господарювання, фінансової стабільності регіонів, держави» [1, с. 334]. Д. Шиян під забезпеченням безпеки банківської системи розуміє «сукупність економічних відносин, що формують здатність банків використовувати фінансові ресурси в умовах обмеженості, а її механізмом є сукупність способів організації економічних відносин між суб'єктами для забезпечення захисту банківської системи від зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах обмеженості ресурсів» [17, с. 159].

Відповідність банківської системи критеріям і стратегії фінансової безпеки держави, на думку В. Сенчагова, обумовлена взаємопов'язаними аспектами: загальна оцінка життєздатності системи; оцінка ролі центрального банку у банківській системі, його законодавчих функцій і надійності практичного механізму їх реалізації; оцінка здатності банківської системи до взаємодії як між її окремими суб'єктами, так і з державними і громадськими центрами з приводу вироблення довгострокових стратегічних і короткострокових цілей розвитку економіки [12, с. 146]. І. Крупка вважає, що безпека банківської системи – це такий її стан, коли фінансова стабільність суб'єктів економічних відносин не може бути підірвана цілеспрямованими діями певної групи осіб і організацій або фінансовою ситуацією, що складається всередині чи зовні банківської системи [7, с. 171].

Забезпечення безпеки банківської системи обумовлене взаємодією інтересів банківських установ і суб'єктів ринкової економіки і, на думку В. Срібного, залежить від таких основних чинників: економічної стабільності держави та її рівня залежності від зовнішніх дій інших країн; ступеня залежності банківської системи від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування, зокрема рефінансування і кредитування іноземними банками; ступені концентрації активів банківської системи в інших державах або галузях реального сектора економіки; структури власності у банківській сфері [14, с. 67].

На основі дослідження різних підходів до визначення економічної сутності «механізм забезпечення безпеки банківської системи», нами запропоновано власне поняття цієї категорії, під яким слід розуміти сукупність фінансових важелів, методів, інструментів, процесів, що спроможні зменшити спалахи кредитної, валютної кризи, створити умов для стабільного економічного розвитку держави, попередити й усунути загрози та інші

чинники дестабілізації в національних платіжних системах, усунути суперечності між інтересами держави та окремих групами банків для досягнення необхідного рівня надійності банківського сектора, реалізації стратегічних та тактичних цілей, а також створення передумов для стабілізації й зростання ліквідної стійкості фінансових установ.

Ймовірність (загроза) втрати банками частини своїх ресурсів, викликає збитки, недоотримання доходів або здійснення додаткових витрат у результаті неефективного здійснення платіжних операцій в грошово-кредитному сегменті та у порівнянні з очікуваним варіантом, призводить до появи неочікуваних ризиків [18, с. 78]. Ризикованість платіжних процесів в національній банківській системі обумовлена просторовим розгалуженням розрахункових операцій на платіжному ринку, який за сучасних умов взаємодіє із ринком FinTech-послуг. Усвідомлення важливості їх взаємодії в інноваційному середовищі метапростору, який є глобальною мережею безпеки функціонуючого механізму банківської системи, при розширенні функцій оцифрування трансакцій за грошово-кредитними операціями банківських установ державної та приватної форми власності, дозволяє забезпечувати безперебійність процесу обслуговування клієнтів платіжних систем на міжбанківському рівні. Їх результативність має відповідати фундаментальним дослідженням ризик-менеджменту в банківському секторі, який стримує загрозу втрати платіжно-розрахункового потоку в грошово-кредитному сегменті та який втілює в собі складну техніко-технологічну взаємодію сервісної інфраструктури банків та FinTech-компаній для здійснення FinTech-послуг, за сукупністю взаємопов'язаних елементів і зв'язків між ними, впливаючи один на одного й утворюючи цілісну платіжну систему [2, с. 187].

З одного боку, у цифрову епоху, позиція національна банківська система взаємопов'язана із світовою сервісною інфраструктурою, якій притаманні нові мережеві інформаційні комунікації, а також експансія потоків віртуального фінансового капіталу [10, с. 312]. З іншого боку, стратегічними пріоритетами як для комерційних банків, так і для FinTech-компаній є застосування багатосценарних альтернатив взаємовигідного співробітництва щодо залучення ресурсів через платіжні системи та на їх основі забезпечувати масштабування капіталу в зручній та безпечній формі на ринку [15, с. 358].

Перспективи впровадження інноваційних інструментів метапростору в банківській системі відображають еволюцію механізмів фінансового посередництва в напрямі децентралізації, прозорості та адаптивності до специфічних потреб клієнтів та користувачів платіжних систем. Серед ключових технологічних векторів трансформації слід виокремити: Фінтех-платформи, які забезпечують інтеграцію алгоритмічного кредитного скорингу, штучного інтелекту та Big Data для підвищення точності оцінювання платоспроможності клієнтів банків, а також оптимізації процедур доступу до фінансових послуг у віддалених локаціях. Блокчейн-технології, що створюють децентралізовану інфраструктуру обліку фінансових операцій, гарантують незмінність і прозорість записів, знижують ризики фальсифікацій та сприяють посиленню довіри до грошово-кредитних операцій в онлайн-режимі без прямого контакту із менеджерами банківських установ [16, с. 19]. Смарт-контракти, які дозволяють автоматизувати виконання умов кредитних угод, на основі визначених параметрів, забезпечують самостійне нарахування відсотків, контроль за цільовим використанням коштів та ініціювання процедур їх стягнення при порушеннях умов договору [16, с. 20].

У свою чергу, цифрові системи моніторингу грошово-кредитних потоків клієнтів, що поєднують супутникові дані, інтернет речей (IoT) та геоінформаційні технології для безперервного контролю за виробничими циклами, дозволяють банкам оперативно оцінювати ризики й ухвалювати рішення в режимі реального часу [16, с. 21].

Мережа процесів цифровізації та інтернаціоналізації метапростору в банківській системі характеризуються проривними фінансовими технологіями в міжнародних розрахунках, платіжних систем, формуванні великого масиву даних, поширення електронних грошей в моделях їх монетизації, криптовалютних операціях, що інтегрують централізовані (CeFi) та децентралізовані (DeFi) фінансові інструменти за трьома основними напрямками: (1) цифровізація та кіберзахист розрахунково-касових операцій банків, кліринг; (2) кіберзахист грошово-кредитних потоків та залученого капіталу в міжбанківській інфраструктурі; (3) координація політики безпеки та децентралізація платіжних процесів в мережі банків (рис. 1).

Відповідно, в інтеграційний процес включають підсистема FinTech, яка є відкритою платформою цифрової трансформації, за

певних різновидів грошово-кредитних операцій, що тісно пов'язані з ймовірними подіями виникнення ризиків в платіжних системах, характерними ознаками яких є загроза втрати стабільності трансакцій в міжбанківській інфраструктурі світового рівня. Їх мінімізація здійснюється при підтримці FinTech-компаній. Також слід зазначити, що кардинальна трансформація ландшафту інновацій метапростору в сучасній банківській системі та повне витіснення банків FinTech-компаніями малоймовірні, оскільки держава ліцензує банківську діяльність з метою забезпечення економічної стабільності країни, контролю за фінансовими операціями, регулювання фінансового ринку тощо. При цьому на відміну від ризиків традиційного банкінгу в платіжних системах, які добре вивчені та регламентовані, ризики FinTech в мережі метапростору мало вивчені та практично не регламентовані.

Виходячи з цього формування альянсів традиційних банків з FinTech-компаніями є

потужним фактором забезпечення безпеки банківської системи та отримання додаткових переваг за рахунок вибору партнерів на ринку послуг [9]. Відсутність колаборації та адекватної стратегії співробітництва банків та FinTech-компаній щодо мінімізації ризиків платіжних систем в міжбанківській інфраструктурі призводить до послаблення політики безпеки банківської системи та деформації централізованого та децентралізованого платіжного процесу в мережі банків. Тому, з позиції розширення категоріального апарату щодо оцінки загрозливих тенденцій в децентралізованому платіжному процесі банківської системи нами запропоновано трактування сутності «ризиків платіжних систем в децентралізованій міжбанківській інфраструктурі», як сукупність ймовірних відхилення від очікуваних розрахункових операцій за грошово-кредитними переказами, які пришвидшують динаміку їх скорочення через відсутність захисних інструментів FinTech в сервісному

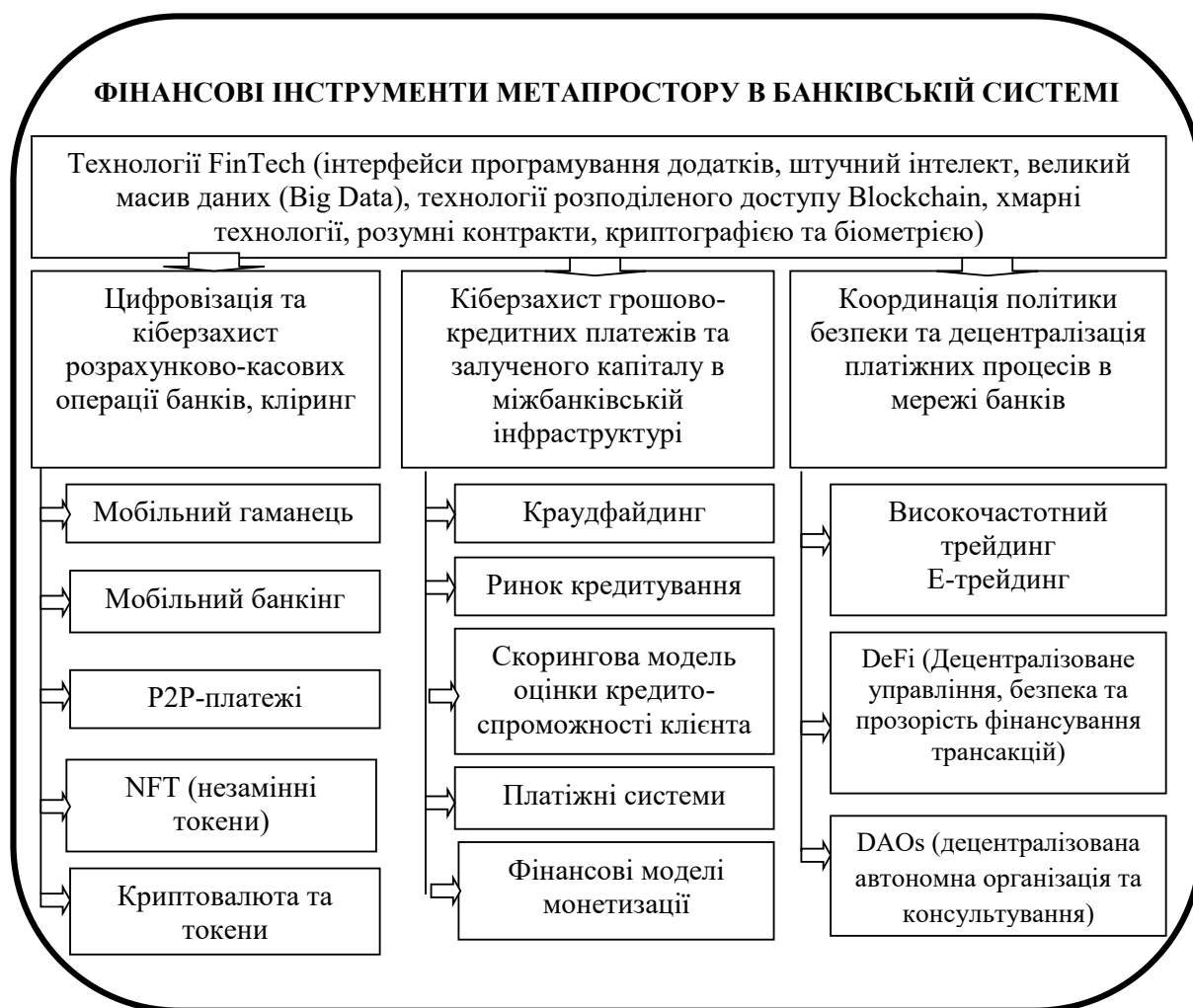

Рис. 1. Класифікація фінансових інструментів метапростору в банківській системі

Джерело: побудовано авторами

обслуговуванні клієнтів на міжбанківському рівні (інтерфейсне програмування додатків, штучний інтелект, Big Data, технології розподіленого доступу Blockchain, хмарні технології, розумні контракти, криптографія, біометрія) та/або третіх осіб (клієнтів платіжних карток) шляхом нанесення їм фінансових втрат та зменшення прибутків.

На нашу думку, зміни в механізмі забезпечення безпеки банківської системи країни можуть мати релевантну дію за наявності оцифрованих параметрів елементів економічної складової механізму, на якій базується процеси кіберзахисту платіжних систем, спрямованих на попередження загроз в банківському обслуговуванні клієнтів, досягнення цілей в операційній діяльності, розширення можливостей в міжбанківській інфраструктурі. Так, оцифровані елементи в економічній складовій механізму мають формувати якісні критерії високоефективної та злагодженої роботи банків та FinTech-компаній, – чітку регламентацію методики мінімізації ризиків платіжних систем за формоутворюючими цифровими елементами (технологічного, просторо-захисного, адаптивно-захисного, FinTech-аналітичного та FinTech-операційного забезпечення), які за сукупністю здійснених грошово-кредитних переказів, виявляють імовірність зміни функціонування банківської системи, зменшують вплив ризиків на розрахункові процеси в динамічному FinTech-середовищі.

Необхідність вдосконалення механізму обумовлена динамічністю розвитку FinTech-послуг в зовнішньому та операційному середовищі функціонування банків та передбачає канали зворотного зв'язку, за допомогою яких можна корегувати оцифровані параметри елементів економічної складової механізму та виявляти критичні ознаки при їх використанні. Для цього нами запропоновано елемент адаптивно-захисного забезпечення, який, на нашу думку, має поєднувати сукупність усіх фінансових інструментів метапростору для ефективної дії механізму – забезпечувати адаптивні варіанти оптимізації платіжної політики банківської системи, впроваджувати захисні заходи щодо фінансової стабільності банків. Якісна реалізація даного елементу є однією із найголовніших завдань мінімізації ризиків платіжних систем в структурі механізму забезпечення безпеки банківської системи, адже на їх основі здійснюється корегування розрахункового процесу у відповідності до нових методів чи інструментів оцінювання загроз та небезпек.

На нашу думку механізм забезпечення безпеки банківської системи реалізується через сукупність інтегрованих захисних інструментів платіжних систем взаємопов'язаних і взаємозалежних між собою через структурну мережу метапростору, регламентованого вимогами оверсайту до ритмічності руху грошово-кредитного потоку, залучення капіталу в міжбанківській інфраструктурі, імплементованого через процес сек'юридізації активів банків, що дозволяє під дією FinTech-ресурсів реалізовувати багатофункціональні операції по попередженню загроз в операційній діяльності фінансових установ, координувати, пришвидшувати їх взаємодію в FinTech-середовищі.

В даному контексті функціонуючі захисні інструменти метапростору в механізмі забезпечення безпеки банківської системи», як система процесів, способів та методів використання FinTech-ресурсів, активізують дію платіжних систем при зміні умов сек'юритизації грошово-кредитного портфелю банків та нововведених міжнародних стандарти оверсайту в макро-, та мікросередовищі з метою досягнення запланованого рівня ліквідної стійкості фінансових установ генератором якого є СЕП НБУ.

Необхідно зауважити, що просторова платформа захисту СЕП НБУ на макrorівні попереджує користувачів про кібратаки на платіжні системи, контролює депозитні, кредитні потоки, генерує FinTech-технології в платіжний потенціал держави, забезпечуючи таким чином, доходність та ліквідність операційної діяльності банків [23, с. 217]. При цьому, взаємодія НБУ і банків із дифузією технологічних нововведень в платіжних системах розглядається як процес розширення функціональних можливостей національного простору банківської системи на фінансовому ринку. У негативному сенсі цей процес детермінується як дифузія застарілих нововведень в банківській системі, які сприяють пасивному розвитку міжбанківської периферії та закріплюють її периферійний стан щодо центру [23, с. 219]. Це призводить до виникнення ризиків платіжних систем кредитного характеру та ризику зниження ліквідності в учасників системи (міжбанківської периферії), регламентуючи їх дію через оверсайт (табл. 1).

Складність оцінки кібербезпеки СЕП НБУ пов'язана з нечіткими цілями регулятора платіжних систем під час кібератак на платіжний портфель банківських установ. На нашу думку, оцінювання кібербезпеки СЕП

Таблиця 1

Загрози в платіжних системах відповідно до міжнародних стандартів оверсайта

Вид загрози	Визначення
Кредитна загроза	загроза того, що учасник платіжної системи або інша організація, з якою платіжна організація платіжної системи має договірні відносини, не зможе виконати свої фінансові зобов'язання у платіжній системі в повному обсязі в установлений момент часу або в будь-який момент у майбутньому. У платіжній системі може виникати поточний кредитний ризик та/або потенційний майбутній кредитний ризик
Загроза зниження ліквідності	загроза того, що учасник платіжної системи або інша організація, з якою платіжна організація платіжної системи має договірні відносини, не матиме достатньо коштів для виконання своїх фінансових зобов'язань у платіжній системі належним чином у повному обсязі в установлений момент часу, але він зможе їх виконати в інший момент часу в майбутньому
Комплексна загроза	загроза того, що неспроможність одного з учасників платіжної системи та/або оператора послуг платіжної інфраструктури виконати свої зобов'язання або порушення безперервності діяльності самої платіжної системи призведе до порушення діяльності учасників платіжної системи, інших установ або функціонування фінансової системи загалом

Джерело: сформовано на основі [8; 23]

НБУ необхідно проводити з використанням сек'юритизації платіжного портфеля банків та захисту їх ресурсів на фінансовому ринку за допомогою методу експертного оцінювання та методу використання аналогів. Ці методи поєднують в собі математичний інструментарій, який дозволяє оцінити кіберпростів СЕП НБУ за наявності хакерських кібернападів із визначеними характеристиками FinTech -ресурсів в банківській системі.

Зважаючи на те, що кібернапади в СЕП НБУ неформалізовані та недостатньо досліджені, тому для проведення сек'юритизації платіжного портфеля банків та захисту їх активних ресурсів на фінансовому ринку нами були обрано державні банки: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк». Результати оцінки представлено на рис. 2.

Так, найбільш вагомими заходом сек'юритизації платіжного портфеля та захисту їх активних інформаційних ресурсів

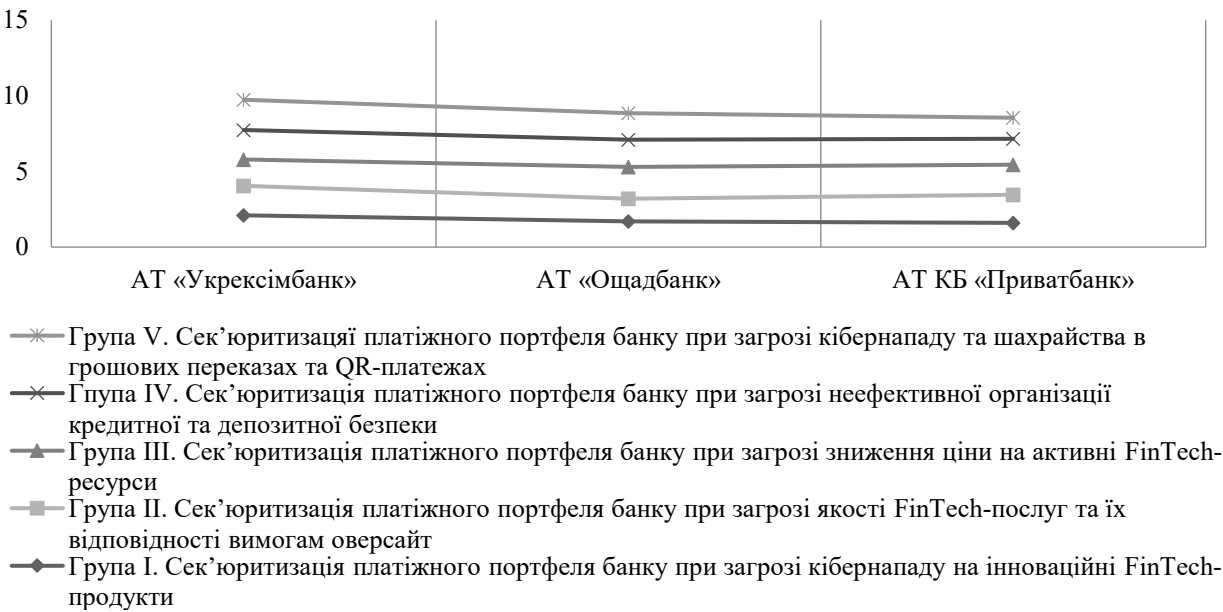

Рис. 2. Оцінка процесу сек'юритизації платіжного портфеля державних банків України та забезпечення безпеки СЕП НБУ

Джерело: розраховано авторами за даними [8;23]

для АТ «Укрексімбанк» є загроза кібернападу на інноваційні FinTech-продукти, грошові перекази та QR-платежі; для АТ «Ощадбанк» та АТ КБ «Приватбанк» – загроза зниження ціни на активні FinTech-ресурси. Визначено, що еталонний державний банк, у якого найкращим є поєднання рівня сек'юритизації платіжного портфеля та захисту активних FinTech-ресурсів, враховуючи виконання вимог оверсайт є АТ КБ «Приватбанк».

Висновки. Таким чином, за сучасних умов розвитку банківської системи з'являється необхідність оцінки її безпеки і розроблення сукупності критеріїв та показників, які давали б якісну й кількісну характеристику її рівня. До основних показників аналізу безпеки банківської системи необхідно віднести індикатори, що стосуються організації грошово-кредитного обігу, сфери платежів і розрахунків, кредитування, ефективності присутності іноземного капіталу, показники, що характеризують дотримання банками регламентів в централізованому та децентралізованому просторі законодавства та нормативів тощо. Від адекватної оцінки сучасного рівня банківської безпеки багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження й запобігання наявним та потенційним загрозам у банківській системі, а відтак – і національній економіці України.

Безумовно, сьогодні головним суб'єктом забезпечення захисту платіжних систем є держава, оскільки вона взяла на себе головну функцію правового та адміністративного контролю у запобіганні протиправних дій шахрайства та кіберзагроз в банківській сфері. Механізм забезпечення безпеки банківської

системи України в цілому – складна і багатогранна проблема, яка потребує постійної координації та моніторингу, і на сучасному етапі його дії вимагає єдиної цілісної концепції цифрової безпеки та захисту системи від екстремальних процесів в національній економіці.

Руху грошово-кредитної маси через платіжні системи, що обслуговуються банками на засадах FinTech-ресурсів посилює безпеку грошово-кредитну політику в державі та спрощує на макро- та мікрорівні QR-платежі для учасників та користувачів СЕП НБУ. Для удосконалення критеріїв СЕП НБУ необхідно проводити диференціацію величини резервної грошово-кредитної маси, внесеної на банківські рахунки за цільовим спрямуванням, зменшити обсяг обов'язкових резервів на величину довгострокових кредитів, які надані за рахунок самостійно сформованих ресурсів від придбання ОВДП, запровадження нарахування і сплати відсотків на величину обов'язкових резервів в платіжному портфелі банків з метою підвищення ефективності проведення платежів та переказів учасників СЕП НБУ.

Водночас, даний інструмент в грошово-кредитному регулюванні банківської системи використовується лише в умовах виникнення системно-структурних диспропорцій та нестабільності функціонування FinTech-ресурсів, тобто за умови виникнення загроз кібернападу на існуючі та нововведені цифрові платіжні системи. Тому, на нашу думку, цей інструмент монетарного впливу доцільно перенести зі списку інструментів оперативного втручання в СЕП НБУ, до списку інструментів довгострокового та структурного захисту від загроз в міжбанківській інфраструктурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: безпека фінансових інститутів. Київ в: УБС НБУ, 2014. 715 с.
2. Вовчак О.Д., Шпаргало Г.Є., Андрейків Т.Я. Платіжні системи. Київ : Знання, 2008. 341 с.
3. Гладичук Я.А. Аналіз динаміки активів банків України в умовах трансформаційних змін. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6135>
4. Гривківська О. В., Герасимова О. В. Інструментарій функціонування механізму мінімізації ризиків платіжних систем. *Економіка і управління*. 2020. № 3. С. 98–105.
5. Гриценко Р. Економічна безпека банківської системи України. *Вісник Національного банку України*. 2003. № 4. С. 27–28.
6. Криль Я. М., Овчаренко Є. І. Дескриптивна компліментарність забезпечення економічної безпеки та вітчизняних управлінських традицій. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2011. № 23 (2). С. 211–217.
7. Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 6. С. 168–175.
8. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
9. Олешко А. А., Петрівський О. О. Економічна інтеграція банків та фінтех-компаній на ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.26>

10. Онишко С. В. Інноватика на фінансових ринках. Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. 466 с.
11. Про банки і банківську діяльність: Закон України 07.12.2000 № 2121-Ш зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
12. Сєнчагов С. Економічна безпека: стан економіки, фондового ринку та банківської системи. *Питання економіки*. 1996. № 6. С. 144–153.
13. Ситник І. П., Богдан О. С. Особливості функціонування та перспективи подальшого використання світових криптовалют в платіжних системах. *Вісник Одеського національного університету. Серія: «Економіка»*. 2016. № 21 (4). С. 149–152.
14. Срібний В. І. Стабільність банківської системи як чинник забезпечення економічної безпеки. *Культура народів Причорномор'я*. 2024. № 156. С. 66–68.
15. Стойко О. Я. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 356–364.
16. Чигрин О. Ю., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 64 (3). С. 14–24.
17. Шиян Д. В. Організаційно-методичні аспекти формування механізму фінансової безпеки банківської системи. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 158–163.
18. Baranovskyi O.I. (2007). Stability of the banking system of Ukraine. *Finance of Ukraine*. 2007. Vol. 9. Pp. 75–87.
19. Dieieva N.E., Deleichuk V.V. Mechanisms for attracting investments by issuers in the conditions of digital economy development. *Young Scientist*. 2018. Vol. 3 (55). Pp. 653–659.
20. Cheney J.S., Hunt R.M., Jacob K., Porter R.D., Summers B.J. The efficiency and integrity of payment card systems: industry views on the risks posed by data breaches. *Economic Perspectives, Federal Reserve Bank of Chicago*. 2012. Vol. 36 (4). Pp. 130–146.
21. Haene P. Retail payments in large-value payment systems – towards a coherent strategy. *Incisive Media Limited*. 2011. Vol. 5 (3). Pp. 11–15.
22. Ivasiv B. Modern interpretation of the concept of “electronic money” in the context of globalization of the financial market. *Bulletin of Ternopil State Economic University*. 2006. Vol. 5–2. Pp. 134–136.
23. Piddubna V. H. Digital transformation of marketing of banking innovations in the conditions of financial instability. *Bulletin of socio-economic research*. 2018. Vol. 3 (67), 209–221.
24. Vyshyvana B.M., Tereshko O.M. Oversight of payment and settlement systems: theoretical aspects and implementation mechanism in Ukraine. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Economics and management*, 2015. Vol. 11. Pp. 216–222.
25. Yehorycheva S.B. Modern aspects of classification of banking innovations. *Scientific records of the National University “Ostroh Academy”. Economics*. 2013. Vol. 22. Pp. 32–36.

REFERENCES:

1. Baranovsky, O.I. (2014). *Filosofiiia bezpeky: bezpeka finansovykh instytutiv* [Philosophy of security: security of financial institutions] Kyiv: UBS NBU. 715 c. (in Ukrainian)
2. Vovchak, O.D., Shpargalo, G.E., Andreykiv, T.Ya. (2008). *Platizhni systemy: navchalnyi posibnyk* [Payment systems]. Kyiv: Znannia. 341 p. (in Ukrainian)
3. Gladyschuk, Ya.A. (2025). *Analiz dynamiky aktyviv bankiv Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zmin* [Analysis of the dynamics of the assets of Ukrainian banks in the context of transformational changes]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 75. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6135> (accessed July 20, 2025)
4. Hryvkivska, O.V., Gerasimova, O.V. (2020). *Instrumentarii funktsionuvannia mekhanizmu minimizatsii ryzykiv platizhnykh system* [Toolkit for the functioning of the mechanism for minimizing the risks of payment systems]. *Ekonomika i upravlinnia*, no. 3, pp. 98–105.
5. Hrytsenko, R. (2003). *Ekonomichna bezpeka bankivskoi systemy Ukrainy*. [Economic security of the banking system of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 4, pp. 27–28.
6. Kryl, Ya. M., Ovcharenko, E. I. (2011). *Deskryptyvna komplimentarnist zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky ta vitchyznianskykh upravlinskykh tradytsii*. [Descriptive complementarity of ensuring economic security and domestic management traditions]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, no. 23 (2), pp. 211–217.
7. Krupka, I. M. (2012). *Finansovo-ekonomichna bezpeka bankivskoi systemy Ukrainy ta perspektyvy rozvytku natsionalnoi ekonomiky* [Financial and economic security of the banking system of Ukraine and prospects for the development of the national economy]. *Biznes-Inform*, no. 6, pp. 168–175.

8. Natsionalnyi Bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (accessed July 20, 2025)
9. Oleshko A. A., Petrivskiy O. O. (2023). Ekonomichna intehtratsiia bankiv ta fintekh-kompanii na rynku finansovykh posluh [Economic integration of banks and fintech companies in the financial services market]. *Efektivna ekonomika*, no. 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.26> (accessed July 20, 2025)
10. Onyshko, S. V. (2018). Innovatyka na finansovykh rynkakh [Innovation in financial markets]. Irpin: Universytet DFS Ukrainy. 466 p. (in Ukrainian)
11. Pro banky i bankivsku diialnist. Zakon Ukrainy 07.12.2000 № 2121-III zi zminamy ta dopovnenniamy [On banks and banking activities. Law of Ukraine 07.12.2000 No. 2121-III with amendments and supplements]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (accessed July 20, 2025)
12. Senchagov, S. (1996). Ekonomichna bezpeka: stan ekonomiky, fondovoho rynku ta bankivskoi systemy [Economic security: the state of the economy, the stock market and the banking system]. *Pytannia ekonomiky*, no. 6, pp. 144–153.
13. Sytnyk, I.P., Bohdan, O.S. (2016). Osoblyvosti funktsionuvannia ta perspektyvy podalshoho vykorystannia svitovykh kryptovaliut v platizhnykh systemakh [Peculiarities of functioning and prospects for further use of world cryptocurrencies in payment systems]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: "Ekonomika"*, no. 21 (4), pp. 149–152.
14. Срібний В. І. (2024). Stabilnist bankivskoi systemy yak chynnyk zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky [Stability of the banking system as a factor in ensuring economic security]. *Kultura narodiv Prychornomia*, no.156, pp. 66–68.
15. Stoyko, O. Ya. (2020). Perspektyvy rozvytku fintekh- i bankivskoho biznesu v Ukraini [Prospects for the development of fintech and banking business in Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 2, pp. 356–364.
16. Chygryn, O. Yu., Ivakhnenko, O. (2020). Bankivske kredytuvannia aharnoho sektora ekonomiky Ukrainy. [Bank lending to the agricultural sector of the economy of Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 64 (3), pp. 14–24.
17. Shiyan, D. V. (2014). Orhanizatsiino-metodychni aspekty formuvannia mekhanizmu finansovoi bezpeky bankivskoi systemy [Organizational and methodological aspects of the formation of the financial security mechanism of the banking system]. *Finansovyi prostir*, no. 2, pp. 158–163.
18. Baranovskiy, O.I. (2007). Stability of the banking system of Ukraine. *Finance of Ukraine*, no. 9, pp. 75–87.
19. Dieieva, N.E., Deleichuk, V.V. (2018). Mechanisms for attracting investments by issuers in the conditions of digital economy development. *Young Scientist*, no. 3 (55), pp. 653–659.
20. Cheney, J.S., Hunt, R.M., Jacob, K., Porter, R.D., Summers, B.J. (2012). The efficiency and integrity of payment card systems: industry views on the risks posed by data breaches. *Economic Perspectives, Federal Reserve Bank of Chicago*, no. 36 (4), pp. 130–146.
21. Haene, P. (2011). Retail payments in large-value payment systems – towards a coherent strategy. *Incisive Media Limited*, no. 5 (3), pp. 11–15.
22. Ivasiv, B. (2006). Modern interpretation of the concept of “electronic money” in the context of globalization of the financial market. *Bulletin of Ternopil State Economic University*, no. 5–2, pp. 134–136.
23. Piddubna, V. H. (2018). Digital transformation of marketing of banking innovations in the conditions of financial instability. *Bulletin of socio-economic research*, no. 3 (67), pp. 209–221.
24. Vyshyvana, B.M., Tereshko, O.M. (2015). Oversight of payment and settlement systems: theoretical aspects and implementation mechanism in Ukraine. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Economics and management*, no. 11, pp. 216–222.
25. Yehorycheva, S.B. (2013). Modern aspects of classification of banking innovations. *Scientific records of the National University "Ostroh Academy". Economics*, no. 22, pp. 32–36. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_9 (accessed July 20, 2025).